

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Dějiny výtvarného umění

Autoreferát (teze) disertační práce

PhDr. Lenka Pastýříková

Recepce abstraktního umění v meziválečném Československu

Reception of Abstract Art in Interwar Czechoslovakia

Vedoucí práce:

PhDr. Lenka Bydžovská, CSc.

Prof. PhDr. Vojtěch Lahoda, CSc.

Praha 2021

Úvod

Disertační práce se zabývá recepcí českého a evropského abstraktního umění v Československu ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Vychází z teze, že kulturní prostředí první republiky nebylo pro abstraktní umění příznivé, přesto jeho recepcce probíhala, většinou v podobě méně nápadných aktivit a kratších publikací. Cílem práce je představit a doložit vybrané typy recepcce, zejména možnosti veřejné prezentace uměleckých děl, související kritické reakce a teoretickou reflexi. Sleduje rozdíly v hodnocení a interpretaci abstraktního umění u recipientů převážně z řad teoretiků, výtvarných kritiků, redaktorů, umělců a dalších účastníků uměleckého provozu. Abstraktní umění bylo v tomto období marginální tendencí doprovázenou odmítavými reakcemi, nepochopením, minimálním zájmem publika a malou pozorností odborníků. Jen výjimečně se dostávalo do středu zájmu a k jeho tematizaci docházelo většinou v kritických ohlasech výstav nebo v pozadí úvah o vývoji moderního umění. Dílčím cílem výzkumu recepcce zaměřeného i na umělecko-historicky méně exponované oblasti vizuálního umění je pak také dohledání odlišných názorů, pozitivní odezvy nebo osobností akceptujících abstraktní umění.

Lokální abstraktní tendence třicátých let pro dějepis českého umění objevila Hana Rousová a téma poprvé souhrnně zpracovala v roce 1988 v katalogu výstavy *Linie / barva / tvar v českém výtvarném umění třicátých let* v Galerii hlavního města Prahy v roce 1988. Upozornila tak na tendence probíhající mimo hlavní proudy modernismu a představila 41 umělců, mezi nimi nejvýznamnější představitele českého moderního umění, umělce dosud málo známé i outsidersy. Kromě jejích publikací se s toto téma odborné v literatuře objevuje spíše výjimečně jako součást výstavních katalogů a badatelé se častěji vracejí různými motivacemi k dílu jednotlivých významných osobností, především Františka Kupky, Františka Foltýna a Vojtěcha Preissiga. Disertační práce využívá výsledky rozsáhlého průzkumu Hany Rousové jako východisko a základní přehled materiálu a zároveň ho doplňuje o nové poznatky z řady monografií a výstavních katalogů, které tento základ již značně rozšířily (např. ohlasy konstruktivismu v českém výtvarném umění dvacátých let, aktivity skupiny Linie, abstraktní film).

Abstraktní tendence v českém umění sílily od konce dvacátých let a vrcholily v první polovině následujícího desetiletí. Měly většinou podobu individuálních krátkodobých experimentů vycházejících z různých stylových a myšlenkových zdrojů a obvykle jim chyběla důslednost a vyhraněnost, případně představovaly jen marginální aspekt ve tvorbě

jednotlivců. Do pokusů s abstrakcí se pouštěly spíše solitérní osobnosti a snahy o ustavení abstrakcionistické skupiny, které v první polovině třicátých let iniciovali malíři František Foltýn a Jiří Jelínek, nedoznaly úspěchu. I pro současníky sledující uměleckou scénu proto abstraktní tendence byly sotva patrné, nicméně rešerše dobového tisku, výstavních katalogů a odborných publikací dokazuje, že v meziválečném Československu probíhaly různé formy recepce abstraktního umění.

Metoda a koncepce

Disertační práce se opírá o charakteristiku recepčně historického přístupu, kterou Wolfgang Kemp uvedl v předmluvě sborníku *Der Betrachter ist im Bild: Kunstwissenschaft und Rezeptionsästhetik* (1985), aby ho odlišil od své vlastní metody recepční estetiky. Zatímco se zabýval funkcí implicitního diváka v konkrétních uměleckých dílech, dějiny recepce se zaměřují na zacházení s dílem nebo skupinou děl a reakce reálného publika v určitém časovém rozmezí, jak jsou zachyceny v historických pramenech. Kemp rozdělil frekventované přístupy k dějinám recepce vizuálního umění do tří hlavních skupin – zkoumání uměleckých vlivů a přejímání určitých motivů v čase a mezi kulturními prostředími, tj. podněty jsou zpracovány v dalších uměleckých dílech; literární recepce, tj. písemně zaznamenané reakce recipientů; dějiny vkusu sledující faktickou recepci díla prostřednictvím obchodu s uměním, sběratelství, činnosti galerií a institucí zprostředkovávajících umění. Disertační práce se zaměřuje na druhou a třetí oblast a jako předmět recepce zohledňuje jak české, tak evropské abstraktní umění. Přesouvá pozornost od procesu tvorby uměleckého díla na vztah recipientů k dílu, na kontext prezentace, hodnocení a interpretaci v době jeho vzniku.

Podobnému tématu z dějin recepce se v nedávné době věnoval tým německých badatelů, jenž výsledky výzkumu publikoval v roce 2019 v katalogu výstavy *Zukunftsräume: Kandinsky, Mondrian und die abstrakt-konstruktive Avantgarde in Dresden 1919 bis 1932*. Představil v něm úzký okruh drážďanských galeristů, sběratelů, kritiků a historiků umění podporujících abstraktní umění, který v jinak konzervativním městě ve dvacátých letech vytvořil mimořádně příznivý rámec pro recepci nejnovější tvorby pedagogů Bauhausu, neoplasticismu a ruského konstruktivismu. Postup zpracování tématu je blízký koncepci a východisku disertační práce – mezi zdánlivě izolovanými, známými

událostmi a díly existuje bohaté předivo vztahů a uměleckohistorických souvislostí, které se vyjeví až při detailním výzkumu zaměřeném na relativně omezené, okrajové téma.

Základní písemné prameny pro sledování recepce abstraktního umění v Československu představují výstavní katalogy, specializované časopisy, novinové články, monografie umělců, historiografie moderního umění a teoretické spisy, doplňují je archivní prameny, zejména korespondence a rukopisné poznámky umělců. Obsahují téměř výlučně názory a reakce intelektuálního a uměleckého publika – výtvarných kritiků, teoretiků, historiků umění, estetiků, členů uměleckých sdružení, organizátorů kulturních akcí a odborných shromáždění. Zvláštní nepočetnou skupinu pak tvoří umělci, kteří publikovali texty objasňující vlastní přístup k tvorbě, případně obhajující abstraktní umění.

Struktura disertační práce

Disertační práce je rozčleněna tematicky do čtyř hlavních částí. Předchází jim prolog, v němž jsou uvedeny příklady recepce abstraktního malířství v Praze v letech 1912–1914, kdy probíhala v rámci polemik o kubismu. Některé z publikovaných názorů přetrvaly i v následujících desetiletích a staly se konstantami uvažování o abstraktním umění. Kapitola *Umělci* obsahuje přehled individuálních pokusů o abstrakci, které ve dvacátých a třicátých letech podnikli čeští a slovenští malíři, grafici a sochaři.¹ Podrobně jsou probrána specifika a limity recepce tvorby umělců, kteří se abstraktnímu umění věnovali soustavněji – Františka Kupky, Františka Foltýna, Jiřího Jelínka, Arneho Hoška a Vojtěcha Preissiga. V případě, že umělec zaznamenal svůj osobní program nebo teoretické úvahy, je možné konfrontovat autorský záměr s tím, jak současníci hodnotili a interpretovali jeho výtvarné dílo.

Kapitola *Abstraktní umění na výstavách* je věnována výstavám českých a zahraničních umělců v Československu, na nichž byla významně zastoupena abstraktní tvorba, zvláště pak okolnostem přípravy, výběru exponátů, souvisejícím publikacím a reakcím výtvarné kritiky. S výjimkou výstavy koláží Kurta Schwitterse v Praze na přelomu

¹ V disertační práci je sledována recepce abstraktní tvorby těchto českých a slovenských umělců: Josef Bartuška, Miloš Boria, Irena a Karel Dodalovi, František Drtikol, Zdeněk Dvořák, František Foltýn, Ludovít Fulla, Jaromír Funke, Mikuláš Galanda, Miroslav Háek, Arne Hošek, František Hudeček, Jiří Jelínek, František Kupka, Vincenc Makovský, František Matoušek, Otakar Mrkvička, Vítězslav Nezval, Oldřich Nouza, Zdeněk Pešánek, František Pilát, Vilém Plocek, Miroslav Ponc, František Povolný, Vojtěch Preissig, Jaroslav Rössler, Zdeněk Rykr, Augustin Ságner, Jaroslav Šefl, Josef Šíma, Jindřich Štyrský, Hugo Tábořský, Toyen, Bohumil Stanislav Urban, Eduard Stavinoha, Karel Valter, Otakar Vávra, Hana Wichterlová.

roku 1926 a 1927 jich naprostá většina proběhla v polovině třicátých let – např. v Praze samostatné výstavy Arneho Hoška (1934) a Augustina Ságnera (1935), vystoupení skupin Kvart (1935) a Les Artistes Musicalistes (1935), v Brně společná výstava Františka Foltýna, Jiřího Jelínka a Vojtěcha Tittelbacha (1935), v Bratislavě a Brně pak přehlídka díla Lászlóa Moholy-Nagye (1935). V tomto oddílu je zmíněna také problematika recepce Vasilije Kandinského, jenž byl v tuzemských publikacích obvykle uváděn jako nejvýznamnější představitel abstraktního umění, typ jeho abstraktní malby ale neměl mezi českými umělci a teoretiky mnoho příznivců. Téma zastoupení českých umělců na zahraničních kolektivních výstavách abstraktního umění zahrnuje díla Františka Kupky a malířů, kteří se stali členy mezinárodních skupin s ústředím v Paříži. Rozdílné příležitosti k prezentaci abstraktního umění a podmínky recepce v sousedních zemích pak dokládá několik příkladů z výstavních aktivit polské konstruktivistické avantgardy a z dění v německých muzeích a galeriích. Kapitola uzavírá sonda do vztahu české veřejnosti k modernímu umění, která sleduje dva pokusy o povzbuzení zájmu širšího publika o výtvarná díla současníků podniknuté v první polovině třicátých let.

Kapitola *Avantgarda a abstraktní umění* vychází z předpokladu, že s mezinárodním avantgardním hnutím je neodmyslitelně spjata abstraktní umění. Lze proto předpokládat, že ho reflektovali také čeští umělci a teoretikové, kteří byli v kontaktu s evropskými centry avantgardy. Nejvíce příkladů obsahují texty Karla Teigehe, ve dvacátých letech přistupoval bez averze k přísně geometrickým kompozicím suprematismu a neoplasticismu a připisoval jim důležitou úlohu v procesu očištění a autonomizace malířství. Abstraktní malbu a film zároveň pokládal za techniky využitelné ke studiu elementárních výtvarných prostředků. Abstraktní umění Teige obvykle zmiňoval při výkladu genealogie moderního umění od kubismu po surrealismus a při definování svébytnosti artificialismu Jindřicha Štyrského a Toyen. Později také reflektoval zmírňování antinomie abstraktního umění a surrealismu ve výtvarných technikách psychického automatismu, v nichž se mechanicky vytvořená beztvářá struktura stávala projekční plochou nevědomých obsahů a podnětem k imaginativní interpretaci (např. dekalk). Tato kapitola dále v recepčním rámci české meziválečné avantgardy představuje několik typů abstraktní fotografie, koncepci světelného kinetismu Zdeňka Pešánka v souvislosti s abstraktním uměním a situací abstraktního filmu.

Postoje české odborné veřejnosti k abstraktnímu umění prokazují především studie, kritiky a zprávy ve specializovaných časopisech nebo denním tisku.² Historikové umění se

² Nejvýznamnější teoretikové, výtvarní kritikové, publicisté a historikové umění, jejichž texty jsou zahrnuty do výzkumu recepce abstraktního umění: Josef Čapek, Artuš Černík, Karel Fleischmann, František Xaver

k němu vyjadřovali převážně z pozice výtvarných kritiků, pro zhodnocení zatím chyběla kritéria a historický odstup. Ústřední postavou poslední kapitoly *František Kovárna: ornament a obraz* je kritik, redaktor, estetik a historik umění, odpůrce teorie kubismu Vincence Kramáře a názorový protivník české avantgardy. Kovárna se sice k abstraktnímu umění vyjadřoval značně kriticky a akceptoval ho výhradně ve spojení s architekturou a dekorativními účely, zároveň k němu ale přistupoval jako k relevantnímu problému výtvarné estetiky. Vyhraněný, teoreticky podložený názor konzistentně uplatňoval v různých typech publikací od vědeckých po popularizační, ve výkladu dějin moderního umění i ve výtvarné kritice. Jeho články obsahují řadu příkladů, jak na základě vlastní obecné teorie výtvarných zákonitostí ornamentálního a obrazového pólu posuzoval současné umění.

V meziválečném Československu kromě skupinové součinnosti a vůdčí umělecké osobnosti chyběl také zájem o abstraktní umění u galeristů a sběratelů, nevznikla zde ani žádná organizace podporující a propagující současné umění nezávislá na uměleckých spolcích, ale ani téměř žádná opora u teoretiků, historiků umění a redaktorů uměleckých časopisů. Recepce abstraktního umění probíhala na okraji kulturního dění, převažoval odstup a odmítnutí a publikovaná negativní hodnocení se v tomto období týkala spíše uměleckých a estetických aspektů. Mezi obvyklé výtky patřil dekorativní, ornamentální nebo uměleckořemeslný charakter, samoúčelnost formálních hříček, estétství, nepřijatelný subjektivismus a svévole, bezobsažnost, absence lidského obsahu či souvislosti se životem. Během druhé poloviny třicátých let ovšem i v evropských demokraciích začala zesilovat ideologická kritika.

Disertační práce uvádí odchylky od převládajících názorů a podrobněji se věnuje diferencovanému přístupu Karla Teigeho a Františka Kovárny, jako příznivce abstraktního umění a filmu představuje Františka Kalivodu a Zdeňka Pešánka. Kalivoda je zahrnoval do svých četných organizačních a publikačních aktivit v Brně, zásadní podíl měl na zprostředkování díla Lászlóa Moholy-Nagye a organizaci jeho výstavy v roce 1935, která se stala nejvýznamnější výstavní prezentací abstraktního umění v meziválečném Československu. Pešánek pokládal abstraktní umění za nezbytný formální předpoklad pro vývoj světelného kinetismu a zároveň byl přesvědčen o obsahovosti, univerzální přístupnosti

Harlas, Jindřich Chaloupecký, František Kalivoda, František Kovárna, Vincenc Kramář, Jiří Krejčí, Lubomír Linhart, Josef Richard Marek, Antonín Matějček, František Viktor Mokrý, Otakar Mrkvička, Václav Nebeský, Vítězslav Nezval, Viktor Nikodem, Jaromír Pečírka, Emanuel Siblík, Miloslava Síssová, Jaroslav Bohumil Svrček, Karel Šourek, Václav Vilém Štech, Karel Teige, Bohumil Stanislav Urban, Bedřich Václavek, Richard Weiner, František Žákavec. Zohledněny jsou také publikované teoretické texty těchto umělců: Josef Bartuška, František Foltýn, Jaromír Funke, Arne Hošek, Jiří Jelínek, František Kupka, Oldřich Nouza, Zdeněk Pešánek, Jindřich Štyrský.

a sociálním posláním komponovaných abstraktních světelných jevů. Zdůvodnění uvedl ve své knize *Kinetismus* vydané v Praze v roce 1941, kdy protektorátní kulturní politika recepci abstraktního umění znemožňovala.

Recepce abstraktního umění od počátků před první světovou válkou po osmdesátá léta probíhala v různých částech světa s různou intenzitou a ideologickým předznamenáním. Její dějiny prošly během 20. století řadou výkyvů v závislosti na společenských a politických změnách, od prvotních typicky pobouřených reakcí, výsměchu a neporozumění po záplavu abstraktního umění po druhé světové válce a jeho muzealizaci, nová uměleckohistorická zhodnocení a později také komerční využití a banalizaci. Právě rozporuplná období a zvraty se stávají často předmětem dějin recepce moderního umění. Přestože podmínky v meziválečném Československu byly v tomto ohledu stabilní, zvolený úhel pohledu na české umění a teoretický diskurz tohoto období přinesl nové poznatky o méně nápadných událostech a vzájemných souvislostech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ (VÝBĚR)

Archivní prameny:

Archiv hlavního města Prahy, fond Spolek výtvarných umělců Mánes,
<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/>

Archiv Národní galerie, fond Krasoumná jednota

Archiv Národní galerie, fond Antonín Matějček

Archiv Národní galerie, fond Jindřich Waldes

Archiv Národní galerie, fond Jiří Jelínek

Archiv Národní galerie, fond Václav Nebeský

Archiv Národní galerie, fond Vincenc Kramář

Archiv Národní galerie, fond Zdeněk Dvořák

RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag, Archive of Theo and Nelly van Doesburg, NL-HaRKD.0408, <https://rkd.nl/explore/archives/details/NL-HaRKD-0408>

Monografie:

Arnould-Grémilly, Louis, *Frank Kupka*, Paris, Povoložky et Cie, 1922

bartuška & nouza, *infinitivy: výkřiky, vůně, šelesty, resonance*, [s. n.], České Budějovice, 1929

Birgus, Vladimír – Mlčoch, Jan (edd.), *Jaroslav Rössler: fotografie, koláže, kresby*, Praha, KANT, 2003

Breton, André, *Le surréalisme et la peinture: suivi de genese et perspective artistiques du surréalisme et de fragments inédits*, New York, Brentano's, 1945

Bydžovská, Lenka – Srp, Karel, *Jindřich Štyrský*, Praha, Argo, 2007

Effenberger, Vratislav, *Výtvarné projevy surrealismu*, Praha, Odeon, 1969

Franěk, Otakar – Kalivoda, František – Priester, František (edd.), *Index, vzpomínkový sborník Bedřicha Václavka*, Brno, Museum dělnického hnutí Brněnska, 1957

Gruber, Klemens – Botar, Oliver A. I. (edd.), *Telehor, L. Moholy-Nagy: Kommentarband / Commentary & translations*, Zürich, Lars Müller Publishers, 2013

- Halas, František – Průša, Vladimír – Rossmann, Zdeněk – Václavek, Bedřich (edd.), *Fronta: mezinárodní sborník soudobé aktivity*, Brno, Fronta, 1927
- Heyne, Renate – Neusüss, Floris M. (edd.), *Moholy-Nagy: Photograms: Catalogue raisonné*, Ostfildern, Hatje Cantz, 2009
- Hille, Karoline, *Spuren der Moderne: die Mannheimer Kunsthalle von 1918 bis 1933*, Berlin, Akademie Verlag, 1994
- Hlušička, Jiří – Malina, Jaroslav – Šebek, Jiří, *Vincenc Makovský*, Brno, Nadace Universitas Masarykiana et al., 2002
- Hlušička, Jiří, *František Foltýn 1891–1941*, Brno, Galerie Antonína Procházky v Brně, 2006
- Jäger, Gottfried (ed.), *Die Kunst der abstrakten Fotografie / The art of abstract photography*, Stuttgart, Arnoldsche Art Publishers, 2002
- Kiening, Christian – Adolf, Heinrich (edd.), *Der absolute Film: Dokumente der Medienavantgarde (1912–1936)*, Chronos Verlag, Zürich, 2012
- Kovárna, František, *Současné malířství*, Praha, Orbis, 1932
- Kovárna, František, *Malířství ornamentální a obrazové: Příspěvek k určení výtvarné funkce předmětu*, Praha, Orbis, 1934
- Kovárna, František, *Uměleckohistorické texty z pozůstalosti (František Koukal – Martina Flekačová edd.)*, Praha, Karolinum, 2013
- Kupka, František, *Tvoření v umění výtvarném*, Praha, SVU Mánes, 1923
- Kurc-Maj, Paulina – Saciuk-Gąsowska, Anna (edd.), *The International Collection of Modern Art of the „a.r.“ group*, Muzeum Sztuki, Łódź, 2019
- Moholy-Nagy, László, *Malerei, Photographie, Film*, München, Albert Langen, 1925
- Mojžišová, Iva, *Škola moderného videnia: Bratislavská ŠUR 1928–1939*, Bratislava, Artforum – Slovenské centrum dizajnu, 2013
- Nebeský, Václav, *L'Art moderne tchécoslovaque (1905–1933)*, Paris, Félix Alcan, 1937
- Neusüss Floris, M. – Heyne, Renate (edd.), *Das Fotogramm in der Kunst des 20. Jahrhunderts: Die andere Seite der Bilder – Fotografie ohne Kamera*, Köln, DuMont, 1990
- Nezval, Vítězslav, *Absolutní hrobař: básně 1937*, Praha, Fr. Borový, 1937
- Nezval, Vítězslav – Teige, Karel, *Štyrský a Toyen*, Praha, Fr. Borový, 1938
- Orchard, Karin – Schulz, Isabel, *Kurt Schwitters: catalogue raisonné*, Sprengel Museum Hannover – Ostfildern-Ruit, Hatje Cantz, 2000–2003
- Paclt, Jaromír, *Miroslav Ponc: neznámá kapitola z dějin meziválečné umělecké avantgardy*, Praha, Supraphon, 1990

- Passuth, Krisztina, *Moholy-Nagy*, Dresden, Verlag der Kunst, 1987
- Passuth, Krisztina, *Les avant-gardes de l'Europe centrale: 1907–1927*, Paris, Flammarion, 1988
- Pešánek, Zdeněk, *Kinetismus (Kinetika ve výtvarnictví – barevná hudba)*, Praha, Česká grafická unie, 1941
- Rokytová, Bronislava, *Hannes Beckmann (1909–1977): Desava – Praha – New York*, Praha, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2017
- Roque, Georges, *Qu'est-ce que l'art abstrait? Une histoire de l'abstraction en peinture (1860–1960)*, Paris, Gallimard, 2003
- Rousová, Hana, *Zdeněk Dvořák 1897–1943: sochař abstrakcionista*, Řevnice, Arbor vitae – Praha, Památník národního písemnictví, 2013
- Rousová, Hana, *A(bs)trakce: Čechy mezi centry modernity 1918–1950: nejen o vztazích volného a užitého umění*, Řevnice, Arbor vitae societas – Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2015
- Siblík, Emanuel, *František Kupka*, Praha, Aventinum, 1928
- Strusková, Eva, *Dodalovi: průkopníci českého animovaného filmu*, Praha, Národní filmový archiv – Akademie múzických umění v Praze, 2013
- Svrček, Jaroslav Bohumil, *Moderní výtvarné umění na Moravě: Deset let Skupiny výtvarných umělců v Brně*, Brno, Skupina výtvarných umělců v Brně, 1933
- Šmejkal, František, *Josef Šíma*, Praha, Odeon, 1988
- Teige, Karel, *Film*, Praha, Václav Petr, 1925
- Teige, Karel, *Výbor z díla III.: Osvobozování života a poezie: studie ze čtyřicátých let* (Jiří Brabec – Vratislav Effenberger edd.), Praha, Aurora, 1994
- Vachtová, Ludmila, *František Kupka*, Praha, Odeon, 1968
- Valter, Karel, *Linie: Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní*, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1980
- Vlčková, Lucie (ed.), *Vojtěch Preissig: Ze Světce do světa*, Světec, Obec Světec, 2014
- Wilmesmeier, Holger, *Deutsche Avantgarde und Film: die Filmmatinée „Der absolute Film“ (3. und 10. Mai 1925)*, Münster, Lit, 1994

Kapitoly v monografiích, studie v katalogích výstav a sbornících:

Dufek, Antonín, Surrealistická fotografie: metody a témata, in: Lenka Bydžovská – Karel Srp (edd.), *Český surrealismus 1929–1953* (kat. výst.), Galerie hlavního města v Praze, 1996, s. 280–295

Dufek, Antonín, Abstraktní a nefigurativní tendence, in: Vladimír Birgus (ed.), *Česká fotografická avantgarda 1918–1948*, Praha, KANT, 1999, s. 73–100

Hošek, Arne, Souvislost barev a tónů, in: *Kongresová zpráva: VI. Mezinárodní kongres pro kreslení a užitá umění v Praze, 1928*, Praha, Výbor VI. mezinárodního kongresu pro kreslení a užitá umění, 1931, s. 464–489

Hošek, Arne, Elemente der Allkunst, in: Georg Anschütz (ed.), *Farbe-Ton-Forschungen, III. Band, Bericht über den II. Kongreß für Farbe-Ton-Forschung (Hamburg 1.–5. October 1930)*, Hamburg, Psychologisch-ästhetische Forschungsgesellschaft, 1931, s. 58–79

Hrabušický, Aurel – Poláčková, Dagmar, Umenie ako samoúčel: sen o absolútnom obraze, in: Aurel Hrabušický (ed.), *Nové Slovensko: (Ťažký) zrod moderného životného štýlu 1918–1949* (kat. výst.), Slovenská národná galéria, Bratislava, s. 192–203

Jewanski, Jörg, Die neue Synthese des Geistes. Zur Synästhesie-Euphorie der Jahre 1925 bis 1933, in: Hans Adler – Ulrike Zeuch, *Synästhesie: Interferenz – Transfer – Synthese der Sinne*, Würzburg, Königshausen & Neumann, 2002, s. 239–248

Kemp, Wolfgang, Kunstwissenschaft und Rezeptionsästhetik, in: Wolfgang Kemp (ed.), *Der Betrachter ist im Bild: Kunstwissenschaft und Rezeptionsästhetik*, Berlin, Reimer, 1992², s. 7–27

Kovářna, František, Výtvarné umění ve XX. století, in: František Páta – Josef Páta – Jaroslav Prokeš et al., *Dvacáté století: co dalo lidstvu: výsledky práce lidstva XX. věku, VII. svazek – Z duševní dílny lidstva*, Praha, VI. Orel, 1934, s. 530–566

Lahoda, Vojtěch, „Salát“ modernosti Václava Nebeského a Emil Filla. Jak psát o československém moderním umění?, in: Marie Rakušanová (ed.), *Wittlichovi: Sborník žáků k 80. narozeninám Petra Wittlicha*, Praha 2012, s. 68–78

Pešánek, Zdeněk, Bildende Kunst vom Futurismus zur Farben- und Formkinetik. (Mit Vorführung eines Farbe-Ton-Klaviers), in: Georg Anschütz (ed.), *Farbe-Ton-Forschungen, III. Band, Bericht über den II. Kongreß für Farbe-Ton-Forschung (Hamburg 1. – 5. October 1930)*, Hamburg, Psychologisch-ästhetische Forschungsgesellschaft, 1931, s. 193–114

Pravdová, Anna, Duševní lékárna v Puteaux. František Kupka a jeho čeští studenti, in: Anna Pravdová – Markéta Theinhardt (edd.), *František Kupka 1871–1957* (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 2018, s. 110–115

Rousová, Hana, Ein anderer Grund für die Abstraktion, in: Jürgen Schilling (ed.), *Wille zur Form: Ungegenständliche Kunst 1910–1938 in Österreich, Polen, Tschechoslowakei und Ungarn* (kat. výst.), Hochschule für angewandte Kunst, Wien, 1993, s. 122–130

Rousová, Hana, Abstrakce třicátých let, in: Vojtěch Lahoda – Mahulena Nešlehová – Marie Platovská – Rostislav Švácha – Lenka Bydžovská (edd.), *Dějiny českého výtvarného umění IV/2, 1890–1938*, Praha, Academia, 1998, s. 300–321

Vachtová, Ludmila, Zur anderen Realität mit universellem Anspruch, in: *Frank Kupka: Die andere Realität* (kat. výst.), Galerie Gmurzynska, Köln am Rhein, 1995, s. 8–20

Časopisecké články:

Arnould-Grémilly, Louis, Orfismus a pokusy Fr. Kupky, *Veraikon* 9, 1923, č. 5–6, s. 56–61

Barr, Alfred H., Od abstraktního umění ke skutečnosti, *Přítomnost* 13, 1936, č. 41, 14. 10., s. 649–653, č. 42, 21. 10., s. 663–666

Bartuška, Josef – Nouza, Oldřich, poesie imaginerního prostoru, *Sdružení* 2, 1930–1931, č. 3, s. 4–6

Bregant, Michal, Avantgardní tendence v českém filmu, *Filmový sborník historický* 3, 1992, s. 137–174

Breton, André, D'une décalcomanie sans objet préconçu (Décalcomanie du désir), *Minotaure* 4, 1936, č. 8, s. 18

Iréna [Dodalová, Irena], Trixfilm a jeho možnosti v Evropě, *Kinorevue* 4, 1937–1938, č. 14, s. 275

Dufek, Antonín, Man Ray a fotografie v Československu, *Bulletin Moravské galerie* 2002–2003, č. 58–59, s. 228–239

Funke, Jaromír, O Miroslavu Hákoví, *Program D* 38, 1937–1938, č. 8, s. 244

Funke, Jaromír, Od fotogramu k emoci, *Fotografický obzor* 48, 1940, č. 11, s. 121–123

Gispert, Marie, Kandinsky et le „label parisien“. Stratégies de diffusion d'un peintre abstrait étranger dans le Paris de l'entre-deux-guerres, *Les Cahiers du Musée national d'art moderne* 2013, č. 125, s. 82–110

Horová, Anděla, Teoretický odkaz Otakara Mrkvičky, *Umění* 30, 1982, č. 6, s. 543–564

Kalivoda, František, Nové podněty pro optofonetickou tvorbu, *Výtvarná výchova* 4, 1937–1938, č. 2, s. 1–45

Kovárna, František, O nefigurativním malířství, *Kvart* 2, 1933–1935, č. 4 (jaro 1935), s. 11–16

Kramář, Vincenc, Abstraktnost a věčnost současného umění, *Volné směry* 28, 1930–1931, s. 206–215

Mikuláščík, Tomáš, Dopisy Miloše Borii, *Prostor Zlín* 22, 2015, č. 3, s. 49–57

- Nezval, Vítězslav, Fotoskupina pěti, *Měsíc* 3, 1934, č. 8, s. 10–11
- Pešánek, Zdeněk, Světlo ve výtvarnictví, *Výtvarná výchova* 4, 1937–1938, č. 3, s. 6–9
- Pešánek, Zdeněk, Výtvarný kinetismus?, *Výtvarná výchova* 6, 1939–1940, č. 4, s. 18–23
- Pierre, Arnauld, De l'orphisme à l'abstraction: La réception de Kupka dans l'entre-deux-guerres, *Bulletin de la Société de l'histoire de l'art français* 1995, s. 249–267
- Svobodová, Markéta, František Kalivoda, László Moholy-Nagy and the Left Front in Prague and Brno, *Umění* 62, 2014, č. 2, s. 141–153
- Svobodová, Markéta, „Mein lieber Ka“: Letters from László Moholy-Nagy to František Kalivoda, 1933–1946, *Umění* 62, 2014, č. 2, s. 154–160
- Szabó, Júlia, Avant-garde visitors in Central Europe, 1913–1931, *Ars* 27, 1994, č. 2, s. 175–186
- Zemánek, Jiří, K problematice abstraktního a kinetického umění 30. let v Čechách, *Ateliér* 10, 1997, č. 3, s. 2
- Šmejkal, František, Artificialismus, *Výtvarné umění* 16, 1966, č. 8, s. 381–391
- Šmejkal, František, Český konstruktivismus, *Umění* 30, 1982, č. 3, s. 214–242
- Šmejkal, František, Kurt Schwitters a Praha, *Umění* 34, 1986, č. 6, s. 184–191
- Štyrský, Jindřich – Toyen, Artificielisme, *ReD* 1, 1927–1928, č. 1, s. 28–30
- Štyrský, Jindřich – Toyen, Básník (Přednáška proslovená při vernisáži výstavy), *Rozpravy Aventina* 3, 1927–1928, č. 20, s. 241–242
- Teige, Karel, Optický film, *Pásmo* 1, 1924–1925, č. 5–6, s. 10–11
- Teige, Karel, Optofonetika, *Pásmo* 1, 1924–1925, č. 7–8, s. 11
- Teige, Karel, Pozor na malbu!, *Pásmo* 1, 1924–1925, č. 9, s. 2–3
- Teige, Karel, De Stijl a holandská moderna, *Stavba* 3, 1924–1925, č. 2, s. 33–41
- Teige, Karel, Ultrafialové obrazy čili artificielismus, *ReD* 1, 1927–1928, č. 9, s. 315–317
- Teige, Karel, Abstraktivismus, nadrealismus, artificielismus, *Kmen* 2, 1928–1929, č. 6, s. 120–123
- Teige, Karel, Orfismus, *ReD* 2, 1928–1929, č. 5, s. 159–164
- Teige, Karel, K estetice filmu, *Studio* 1, 1929, č. 6, s. 166–171, č. 7, 193–197, č. 8, s. 231–234, č. 9, s. 262–266, č. 10, s. 289–293
- Teige, Karel, Úvod do moderního malířství, *Doba* 1, 1934–1935, č. 15–16, s. 225–231, č. 17–18, s. 243–244

Výstavní katalogy:

45. výstava S.V.U. Mánes v Praze, *Moderní umění: Soubor sestavený A. Mercereauem v Paříži* (kat. výst.), Mánes, Praha, 1914 (Alexandre Mercereau)

L'Art d'aujourd'hui: catalogue (kat. výst.), Salle du Syndicat des négociants en objets d'art, Paris, 1925

Souborná výstava Josefa Šímy (1916–1925) (kat. výst.), Topičův salon, Praha, 1925

Výstava Svazu fotografů-amatérů. Výstava Rudolfa Zeileissena. Výstava Kurta Schwitterse. Uměl. průmysl Nelly Winternitzové (kat. výst.), Krasoumná jednota pro Čechy, Dům umělců, Praha, 1926 (text Kurt Schwitters)

Wege und Richtungen abstrakten Malerei in Europa (kat. výst.), Städtische Kunsthalle Mannheim, 1927 (Gustav Friedrich Hartlaub)

Výstava Jindřicha Štyrského a Toyen (kat. výst.), Aventinská mansarda, Praha, 1930 (text Vítězslav Nezval)

XLII. členská výstava Sdružení výtvarníků v Praze (Se souborem několika členů pařížské skupiny „Abstraction Création“) (kat. výst.), Obecní dům, Praha, 1931

Výstava obrazů a kreseb J. Jelínka (kat. výst.), Podbrdská kulturní pospolitost, Beroun, 1931 (text Vladimír Holan)

Jindřich Štyrský, Toyen: Obrazy a kresby (kat. výst.), Galerie Vaněk, Brno, 1932 (text Jaroslav Bohumil Svrček)

Międzynarodowa kolekcja sztuki nowoczesnej. Katalog nr 2 (kat. výst.), Miejskie muzeum historii i sztuki im. J. i K. Bartoszewiczów w Łodzi, 1932 (text Przemysław Smolik)

Premier Salon des „Artistes Musicalistes“ (kat. výst.), Galerie de la Renaissance, Paris, 1932 (Henry Valensi ed.)

Purkyně, spolek pracovníků v umění a ve vědě (kat. výst.), Krasoumná jednota, Praha, 1932

Přehled díla Vojtěcha Preissiga (kat. výst.), Topičův salon, Praha, 1933 (texty Arthur Novák, Jaroslav Werstadt)

Hudba v barvách a tvarech: soubor prací A. Hoška (kat. výst.), Topičův salon, Praha, 1934 (Arne Hošek)

Fr. Foltýn, J. Jelínek, V. Tittelbach (kat. výst.), Průmyslové museum, Brno, 1935 (text František Foltýn)

Les Artistes Musicalistes: pařížská skupina malířů, architektů, sochařů a literátů (kat. výst.), Ústav Ernesta Denise, Praha, 1935 (text André Warnod)

Výstava skupiny „Kvart“ (kat. výst.), Ústřední knihovna hlavního města Prahy, 1935

Cubism and abstract art (kat. výst.), Museum of Modern Art, New York, 1936 (Alfred H. Barr)

- F. Kupka, A. Mucha: œuvres exposées* (kat. výst.), Musée des écoles étrangères contemporaines, Jeu de Paume, Paris, 1936 (text Gustave Kahn)
114. výstava *Skupiny v. u. v Brně, členská výstava, soubor evropského malířství* (kat. výst.), Künstlerhaus Brno, 1937
- L'Art moderne tchécoslovaque* (kat. výst.), Galerie Jean Charpentier, Paris, 1937 (text Jaromír Pečírka)
- Art of tomorrow: Fifth catalogue of the Solomon R. Guggenheim collection of non-objective paintings*, New York, Solomon R. Guggenheim Foundation, 1939 (Hilla Rebay)
- Vojtěch Preissig (1873–1944): výběr z jeho díla* (kat. výst.), Sín Hollara, Praha, 1945 (text Jan Loriš)
- Miloš Boria 1896–1937* (kat. výst.), Slovácké museum, Uherské Hradiště, 1964 (Vilém Jůza)
- Výstava: László Moholy-Nagy* (kat. výst.), Dům umění města Brna, 1965 (František Kalivoda)
- Vojtěch Preissig (1873–1944)* (kat. výst.), Galerie Václava Špály a Nová síň, Praha, 1968 (Tomáš Vlček)
- Constructivism in Poland 1923–1936: BLOK, Praesens, a.r.* (kat. výst.), Museum Folkwang, Essen, 1974 (Ryszard Stanisławski ed.)
- Abstraction Création 1931–1936* (kat. výst.), Westfälisches Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte, Münster – Musée d'art moderne de la ville de Paris, 1978 (Gladys C. Fabre – Norbert Nobis edd.)
- Avantgardní fotografie 30. let na Moravě* (kat. výst.), Oblastní galerie výtvarného umění v Olomouci, 1981 (Antonín Dufek)
- Vojtěch Preissig: grafika a malba 1932–1938* (kat. výst.), Galerie výtvarného umění v Roudnici nad Labem, 1983 (Tomáš Vlček)
- Devětsil: Česká výtvarná avantgarda dvacátých let* (kat. výst.), Galerie hlavního města Prahy, 1986 (František Šmejkal ed.)
- Linie / barva / tvar v českém výtvarném umění třicátých let* (kat. výst.), Galerie hlavního města Prahy, 1988 (Hana Rousová ed.)
- Arne Hošek: souvislosti barev a tónů: muzikalistická tvorba třicátých let* (kat. výst.), Galerie hlavního města Prahy, 1991 (Hana Rousová)
- Augustin Sagner: výběr z díla* (kat. výst.), Oblastní galerie výtvarného umění v Roudnici nad Labem, 1991 (Miroslava Hlaváčková)
- Entartete Kunst: Das Schicksal der Avantgarde im Nazi-Deutschland* (kat. výst.), Los Angeles County Museum of Modern Art – Deutsches Historisches Museum, 1992 (Stephanie Barron ed.)

Štyrský, Toyen: artificialismus (kat. výst.), Středočeská galerie, Praha, 1992 (Lenka Bydžovská – Karel Srp)

Jaromír Funke (1896–1945): průkopník fotografické avantgardy (kat. výst.), Moravská galerie v Brně, 1996 (Antonín Dufek)

Zdeněk Pešánek 1896–1965 (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 1996 (Jiří Zemánek ed.)

František Kupka: Průkopník abstrakce, malíř kosmu (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 1997 (Jaroslav Anděl – Dorothy Kosinski edd.)

František Drtikol: Fotograf, malíř, mystik (kat. výst.), Galerie Rudolfinum, Praha, 1998 (Stanislav Doležal – Anna Fárová – Petr Nedoma)

Kupka – Waldes: malíř a jeho sběratel: dílo Františka Kupky ve sbírce Jindřicha Waldesa (kat. výst.), Galerie Rudolfinum, Praha, 1999 (Anna Pachovská ed.)

Abstrakte Fotografie (kat. výst.), Kunsthalle Bielefeld, 2000 (Thomas Kellein – Angela Lampe edd.)

Sochařka Hana Wichterlová (kat. výst.), Galerie výtvarného umění v Litoměřicích, 2000 (Eva Jůzová – Michal Jůza edd.)

Avantgarda o mnoha médiích: Josef Bartuška a skupina Linie 1931–1939 (kat. výst.), Obecní dům, Praha, 2004 (Jaroslav Anděl)

František Foltýn 1891–1976: Košice – Paříž – Brno (kat. výst.), Moravská galerie v Brně, 2007 (Hana Rousová ed.)

Residue: František Matoušek 1901–1961 (kat. výst.), Městská galerie Vysoké Mýto, 2009 (Pavel Chalupa – Jana Svobodová)

František Kupka: Cesta k Amorfě: Kupkovy salony 1899–1913 (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 2012 (Helena Musilová ed.)

Brněnský Devětsil a multimediální přesahy umělecké avantgardy (kat. výst.), Moravská Galerie v Brně, 2014 (Petr Ingerle – Lucie Česálková)

Zukunftsräume: Kandinsky, Mondrian und die abstrakt-konstruktive Avantgarde in Dresden 1919 bis 1932 (kat. výst.), Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Albertinum, 2019 (Birgit Dalbajewa – Hilke Wagner et al. edd.)

Dobová periodika: studie, recenze a zprávy z let 1912–1946

Abstraction Création, art non-figuratif
Architektura
Dílo
Cahiers d'art
Cesta
České slovo
Český svět
Čin
Česká hudba
De Stijl
Der Sturm
Disk
Forum
Fotografický obzor
Index
Klíč: nezávislá revue soudobé hudby
Kmen
Koh-i-noor Magazin
Kvart
La Vie des lettres
Lidová kultura
Lidové noviny
Linie
Lidové listy
Literární noviny
Lumír
Magazin DP
Měsíc
Minotaure
Moderní revue
Moravské noviny
Moravské slovo
Národní listy
Národní osvobození
Národní politika
Národní střed
Naše doba
Nové směry
Osvětový věstník Podbrdská
Panorama
Pásmo
Pestrý týden
Plán
Polední list
Prager Presse
Prager Tagblatt
Právo lidu
Pražské noviny
Program D 38, D 40
Prospekt
Přítomnost
ReD
Rozpravy Aventina
Rudé právo
Samostatnost
Sdružení
Signál
Slovenská politika
Stavba
Středisko
Súkromné listy fullu a galandu
Světazor
Svobodné Československo
Svobodné noviny
Telehor
Tribuna
Tvorba
Venkov
Veraikon
Umělecký měsíčník
Umění
Volné směry
Výtvarná výchova
Zvon
Žijeme
Život

ODBORNÁ A PUBLIKAČNÍ ČINNOST DOKTORANDKY:

Odborné studie:

Vizualizace hudby v českém meziválečném výtvarném umění, *Umění* 52, 2004, č. 4, s. 336–352

Plastika pro moderní obydlí – produkce a prezentace v Krásné jizbě, in: Lucie Vlčková (ed.), *Krásná jizba / výstavní činnost v letech 1929–1936*, Praha, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2009, s. 152–173

Music, synaesthesia and Czech abstract art: František Kupka, Arnošt Hošek, Miroslav Ponc, Zdeněk Pešánek, in: Wiesna Mond-Kozłowska (ed.), *Stanisław Wyspiański – Mikalojus Konstantinas Čiurlionis: the neighbouring of cultures, the borderlines of arts*, Kraków, Akademia Ignatianum – Wydawnictwo WAM, 2012, s. 329–343

Obrazy v pohybu: abstraktní film a světelná kinetika, in: Alena Pomajzlová (ed.), *Rytmy + pohyb + světlo: impulsy futurismu v českém umění* (kat. výst.), Západočeská galerie v Plzni, 2013, s. 198–234

Abstraktní umění a barevná hudba, in: Andrea Rousová (ed.), *Vivat musica!* (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 2014, s. 94–106

Umělecká díla / reprodukce, in: Lucie Vlčková – Alice Hekrdlová (edd.), *Krásná jizba DP 1927–1948: design pro demokracii*, Praha, Uměleckoprůmyslové museum v Praze – KANT, 2019, s. 108–127

Recenze:

(rec.) Hana Rousová, Zdeněk Dvořák 1897–1943: sochař abstrakcionista, *Umění* 62, 2014, č. 1, s. 85–87

Ediční činnost:

Ladislav Zívř (1909–1980) (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 2007

Současné zimbabwské sochařství (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 2007

Xin gan jue: 1960 zhi 1980 nian dai de Jieke diao su yi shu zhan / New sensitivity: Czech sculpture of the 1960s – 1980s / Nová citlivost: České sochařství 60. – 80. let 20. století (kat. výst.), Národní muzeum umění Číny, Peking, 2010

Hugo Demartini (1931–2010) (kat. výst.), Národní galerie v Praze, 2013

Kurátorská činnost:

2006 – 2019 kurátorka sbírky moderního sochařství Národní galerie v Praze

Odborná a organizační spolupráce při přípravě výstav a stálých expozic v Národní galerii v Praze:

2006 Robert Schad: Ocel a čas, Veletržní palác

2007 Ladislav Zivř 1909–1980, Královský letohrádek

2007 Současné zimbabwské sochařství, Veletržní palác

2010 Xin gan jue: 1960 zhi 1980 nian dai de Jieke diao su yi shu zhan / Nová citlivost: České sochařství 60. – 80. let 20. století, Národní muzeum umění Číny, Peking

2013 Hugo Demartini 1931–2010, Veletržní palác

2015 Ateliér Sekal, Veletržní palác, stálá expozice

2016 Zdenek Rykr a továrna na čokoládu, Veletržní palác

2018 1918–1938: První republika, Veletržní palác, stálá expozice